

Abstrakt

Disertační práce se zabývá vztahy filosofie Friedricha Nietzscheho a literárního díla Franze Kafky. Ve středu pozornosti se postupně objevují tyto motivy: Nezakořeněnost (nejen moderní) lidské existence a nestabilita interpretace libovolného jevu; spása, utrpení, smrt a prolínání života a smrti; Bůh, smrt Boha a vztah k přesažné autoritě; vznešenost v přírodě a člověku, zejména s ohledem na vztah jedince a společenství; neospravedlnitelnost moci souzení, pochybnost a hodnota zdržení se soudu; konec života, konec dějin a pojetí času oproštěné od očekávání konce; vztah Nietzscheho a Kafky k současnosti a možné budoucnosti světa (především pokud jde o uspořádání komunikačního prostoru, náboženství, pojetí posvátného a případné změny lidské přirozenosti). Práce se také opakovaně vrací k otázkám významové otevřenosti Kafka literárního díla a Nietzscheho myšlení, přijímání či tvorby poselství a pozornosti, především pozornosti vůči žijící bytosti a konkrétní životní situaci.

Pokud jde o metodu, v jednotlivých kapitolách se koncentruje na podrobnější rozbor textů, v nichž je daný tematický celek obzvláště silně přítomen. V úvahu bere také starší interpretace vztahu obou autorů a podrobuje je kritické reflexi.

Mezi hlavní závěry patří: Nietzsche a Kafka sdíleli základní východisko – neexistuje pevná půda, neboť poselství (nejen náboženské) tradice se ukazují jako nevěrohodná, či dokonce škodlivá (ani jeden z autorů však prostě netvrdí, že Bůh zemřel – i podle Nietzscheho má umírat ještě po tisíciletí či statisíciletí; a význam boží smrti pro člověka dosud není určen). Škodlivost je sice u Kafky méně jednoznačná, také jeho próza však zřetelně poukazuje na některá nebezpečí – mezi ně patří, že víra v poselství zakládá autoritu organizací, jimiž je poselství vykládáno. A působení těchto organizací může být problematické, mimo jiné nespravedlivé. Svět Kafkovy prózy v tomto ohledu odpovídá Nietzscheho kritice náboženských institucí; s tím rozdílem, že Kafka není dogmatický – i vysněné poselství se může shodovat s poselstvím vyslaným. Kafkovo dílo také nevyjadřuje teologickou jistotu, k níž se hlásil Nietzsche – Bůh může existovat. Vyjadřuje však jinou jistotu týkající se náboženství – skutečný Bůh nemůže být zdrojem ospravedlnění společenského řádu.

Nietzsche i Kafka zpochybňují pojetí skutečnosti a času, podle kterého může být dosaženo konečné určení hodnoty lidského života či jakékoliv jiné události. Uvnitř mnohoznačného světa a mnohoznačného času však má existovat i věčnost – u Nietzscheho i u Kafky myšlená jako opakování okamžiku, který může být okamžikem rozhodujícím. Pojetí toho, co je rozhodující, se však u obou autorů liší – Kafka je v aforismech myslel a v próze vyjádřil jako nezničitelnou totožnost žijících, Nietzsche je myslel jako život ospravedlňující naplňování vůle, v němž se jedinec, zároveň jen na okamžik a zároveň věčně, stává tím, kým je.

Nejvíce se sobě oba autoři vzdalují tím, jak myslí vztah naplňování jedince k životům druhých. Podle Nietzscheho se nenaplnění mají obětovat naplněným. Kafkovo pojetí (nejen lidské) existence nezahrnuje povznesení jedince nad společenství. Jde v něm o zkušenost žité pospolitosti, jejímuž sjednocení nebrání neexistence či nesdílení mýtu. Zdrojem její jednoty je estetika pozornosti.